

עדנה גורני

עורכת מדור שירת הסביבה

ציטוט מומלץ

גורני ע. 2022. גן מאיר / נתן
אלתרמן. אקולוגיה וסביבה 13(3):
99-98.

גן מאיר, שנות ה-40 של המאה הקודמת | באדיבות הארכיון העירוני של עיריית תל-אביב-יפו

גן מאיר / נתן אלתרמן

גיליון סתיו 2022 / כרך 13(3) / הפחתת פליטות גזי חממה

שירת הסביבה

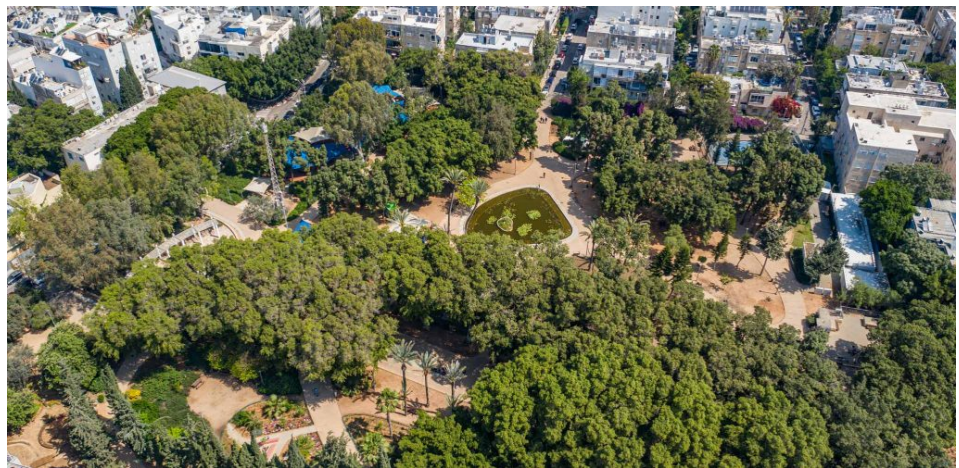
15 בנובמבר, 2022

אם נזכה והזמן המהיר
לא יאמר לנו פתע – הרף!
עוד נלך, ידדי,
בשבילי גן-מאיר,
שענים על מקלות, עם ערבל.
נהלך בין עצים ירקיים
שדרורי תל אביב גם תסערנה,
וזקנינו יהיו ארזים,
הוי, וכל עצמותינו תאמרנה,
הוי וכל עצמותינו, אחי,
תספרנה זקנה נאנחת,
אשר יש בה קצת עצב ובכי,
אבל יש בה גם נחת, גם נחת.
כי אנחנו נביט בעצים
שיאורו באור בין-ערבים,
הכרנום בעודם עציצים
והנה... ראשיהם בשמים.
הכרנום בעודם הצעה

בתקציב השנוי בוכוח.
הכרנום בעודם הרצאה,
הרצאה על תקנית הפתוח.../
ועכשו בהדר קומתם
הם ברעש ורעד סבבונו.
השנים שהגביהו אותם
הן אותן השנים ששפפנונו.
אז נשב, ידידי החלוד,
על ספסל מתפורר, בן-גילנו,
וצפור עירונית ממחוז לוד
תקפץ ותצפצף לרגלינו.
היא היתה משאלה עיונית
ועכשו היא קופצת בפעל...
היא אחד מסעיפי התקנית
שיצאו, שיצאו אל הפעל.
נהשלט ממול יאדים:
"לא לקטף", "לא לדרך"... ואנחנו
אז נזכר איך היינו טרודים
ולקטף לנו פרח שכחנונו.
ונערות שטילו פה אי-אז
בשנים רחוקות, בין-ערבים,
הן תשבנה באור המופז
ותסרגנה לנכד גרבים.
וסביב נערות אחרות
זרעונים תפצחנה פצח...
כי בגן מתחלפים הדורות
והגן מעמיק וצומח.
והעיר הגדולה, הצעירה,
שבמתוך נהר יעברנה,
תתנשא, כמו גן סוערה,
ואין כוח אשר יעקרנה.
אז נביטה, רעי ואחי,
זה בזה, בבת-צחוק משתכחת,
אשר יש בה קצת עצב ובכי,

אָבֵל יֵשׁ בָּהּ גַם נַחַת, גַּם נַחַת. /
נָאט אַט, מִזְקֵנָה וְחֻלְשָׁה,
אֵת רְאִשֵׁינוּ נְצַיֵּחַ עַל בְּרֶךְ,
וְיִלְדִים יִקְרְבוּ בְּלִחִישָׁה
וְיֵאמְרוּ: הוּא נְבֻדָּם, הַתְּרַח... /

בין המילים

גן מאיר, 2020 | צילום: ברק בריןקר, באדיבות הארכיון העירוני של עיריית תל-אביב-יפו
שירו של נתן אלתרמן 'גן מאיר', שהתפרסם בטור השביעי, בעיתון 'דבר', בתאריך 17.3.1944, מתחיל בתקווה להלך בשבילי גן מאיר, שתוכנן להיות "גן עשיר בעצי אורן שיטהרו את האוויר ויבריאוהו, עצי תומר כזקיפים על המשמר, רחבה לפסלים, אגם מים, פינות מרגוע". כך ראה בעיני רוחו את הגן הצייר אהרון הלוי, שזכה במקום ראשון בתחרות לתכנון הגן, שעיריית תל-אביב רצתה להעניק לראש העיר האהוב מאיר דיזנגוף לרגל יום הולדתו ה-70.

לא בכדי מתאר אלתרמן בשיר הליכה בגן *בין עצי ירקים* בעתיד רחוק. *אם נִזְכָּה*, נטייל בגן כשנהיה זקנים *נְשָׁעִים עַל מְקֻלוֹת*, רמז לסחבת הארוכה שהייתה קשורה להקמת הגן העירוני הראשון בתל-אביב. למעשה, השיר הוא יותר על בירוקרטיה מאשר על גן.

תוכניתו של הלוי לא מומשה, בין השאר בשל התנגדותו של דיזנגוף עצמו. בתוכנית חלו עיכובים רבים, והשטח המקורי של הגן צומצם. כאשר החלו להתלוצץ בעיתונות כי במקום "גן מאיר" קיבל דיזנגוף את "ביצת מאיר", כתב דיזנגוף מכתב נזעם להנהלת עיריית תל-אביב ולסגנו ישראל רוקח, לימים ראש העיר שיחנך את פתיחת הגן. כך נפתח המכתב: "הגיעה השעה שהמשחק הזה בגן-מאיר יחדל". בהמשך הוא מציין: "אם אין כאן רצון רע, הרי יש כאן הזנחה שאין לה כפרה". הוא ממשיך וכותב שאין הוא רוצה ששמו יהיה קשור לגן מאיר "אשר נעשה כבר לדבר המגוחך ביותר בתל-אביב", ומבקש לבטל את ההצעה להקמת הגן, לא לקשור את שמו למגרש ההוא, ולהודיע על כך בעיתונות.

כמה ימים לפני פרסום השיר פורסמה ב'דבר' כתבה על פתיחתו החגיגית של גן מאיר ביום הולדתו ה-83 של 'אבי-העיר' מאיר דיזנגוף, שכבר לא היה אז בין החיים, איחור של 13 שנים מהתאריך המתוכנן לפתיחת הגן: "על נטיעת הגן הוחלט ב-10 במאוס 1931, במלאת למאיר דיזנגוף 70 שנה, אבל קניית האדמה התנהלה בעצלתיים, ורק כעבור 5 שנים הקציבה הממשלה (ממשלת המנדט) 5,000 לירות לרכישת הקרקע, ורק ב-6 באפריל 1941 התחילו הנטיעות".

אלתרמן מתייחס במישרין ובהומור לתוכניות ולזמן הממושך שחלף עד מימושן:

*כִּי אֲנַחְנוּ נְבִיט בְּעֵצִים / שְׂיֵאֹרוֹ בְּאֹר בֵּין-עֲרָבִים, / הַכְּרָנוּם בְּעוֹדָם עֲצִיצִים
/ וְהֵנָּה... רְאִשֵׁיהֶם בְּשָׂמִים. / הַכְּרָנוּם בְּעוֹדָם הַצֵּעָה / בְּתַקְצִיב הַשְּׁנוּי בּוֹכוֹחַ.
/ הַכְּרָנוּם בְּעוֹדָם הַרְצָאָה, / הַרְצָאָה עַל תְּכֵנִית הַפְתוּחַ...*

ובסופו של דבר הסעיפים היבשים בתוכנית יהפכו ליצורים חיים:

וְצִפּוֹר עִירוֹנִית ... / ... הַיָּתֵה מְשֹׁאֵלָה עִירוֹנִית / וְעִכְשָׁנוּ הַיָּתֵה קוֹפְצָת
בְּפִעֵל ... / הַיָּתֵה אֶחָד מְסַעֲפֵי הַתְּכֵנִית / נְשִׁיָּצָאוּ, נְשִׁיָּצָאוּ אֶל הַפִּעֵל.

שירו של אלתרמן חוזה את השינויים שיחולו בגן. הגן, כלומר הטבע, רק יתפתח ויתעצם, בעוד הנוף האנושי ישתנה – הנשים והגברים יזדקנו, ודור חדש של ילדות וילדים יגיע לגן:

כִּי בְּגַן מִתְחַלְפִים הַדּוֹרוֹת / וְהַגֵּן מְעַמֵּיק וְצוֹמֵחַ

וכל זה סמל לעיר הצעירה,

שֶׁאֵין כּוֹחַ אֲשֶׁר יַעֲקֹרְנָהּ.

גן מאיר השתלב היטב בתוכניתו של פטריק ג'ס, מתכנן הערים הסקוטי, שתכנן ערים גם בקולוניות בריטיות אחרות. תוכנית המתאר הראשונה של תל-אביב, משנות ה-20 של המאה ה-20, הייתה מושתתת על העקרונות של עיר גנים אירופית, ועמדה בניגוד לאיכות החיים הירודה בעיר יפו. גן מאיר עבר מאז גלגולים ומתיחות פנים, וכיום יש בו גם בריכת מים שבמימיה טובלים נופרים ושושנות מים, ורוחצים עורבים ויונים; גינת כלבים, ספרייה שיתופית עירונית, מגרשי משחקים ומתקני כושר ואפילו מרכז קהילתי לפריטי יד שנייה בשם 'בית הנתינה'. הגן מהווה "ריאה ירוקה", מקום שבו מוצאים מפלט מן האספלט מגוון ציפורים, חרקים ושאר בעלי כנף ובעלי חיים אנושיים ולא אנושיים. עצים, צמחים ובעלי חיים הם השכנים שלנו, והם מזכירים לנו שאיננו לבד בעולם ואף איננו מרכז היקום – אנחנו חלק מרשת סבוכה שמקיימת בתוכה אין-ספור יחסי גומלין מורכבים. כך תיאר זאת אריאל הירשפלד (הארץ, תרבות וספרות, 'גן בתיה' 28.10.2022):

"הגן שייך לרוחות ולעננים, לזריחות ולחושך; אנחנו רק מציצים".